

« Masa satului » Boteni: ulița

BOTENII MUȘCELULUI

Județul Mușcel este brăzdat dela Nord la Sud de mai multe văi prin care se scurg în pripă apele dela munte la « marea cea mare ». Ele au un rol hotărîtor, nu numai în sculptarea reliefului, dar și în popularea regiunii: văile nu sunt numai adevărate forme de teren, dar și de viață — așa încât, după depresiunea Câmpulungului (500 m), cu centrul mai însemnat de populare Câmpulung (13.454 locuitori), aceste văi sunt, în felul lor, tot atâtea câmpulunguri care îl mărginesc pe cel dintâiu, formându-se aici un nucleu intensiv de populare și un centru de stabilizare totodată, fiindcă suntem pe locuri unde s'a înființat Statul muntean și s'a păstrat mai cu tărie înfățișarea curat românească în țărănimea noastră.

Deocamdată avem în vedere văile. Mușceleanul le numește tot așa de specific și pe acestea când zice de pildă: mă duc « pă Bratia », « pă râu' Doamnei », etc. ceea ce înseamnă că se duce nu numai pe valea cutare, ci într'o parte de lume cu anumită înfățișare și cu o organizație anumită ce derivă din felul și structura însăși a formei

de relief valea, cu toată lumea ei. Numele satelor de pe vale se pierde într'un tot unitar și astfel ajungem la o numire generică, « pă rîu' Doamnei », « pă râu' Târgului », etc. ca un semn de mai bună definire în cadrul naturii.

Intre aceste văi Argișelul își are însemnătatea sa. E adevărat că nu e nici mai mare ca oricare altă vale din regiune și nici cu mult mai mic față de râu' Târgului, « Dâmboița », spre a număra numai apele vecine lui, dar el are în cadrul geografic unde și-a săpat de veacuri albia, o fizionomie proprie care-l face unic între celelalte văi din Mușcel. Cum scapă din munte, taie drept în două formele de relief din N-E județului numite mușcele, formând în cursul său față de acestea o adevărată axă. Pentru o bună bucată de vreme râul Argișel va avea o înfățișare deosebită, datorită tocmai acestor forme de relief pe care le străbate. Intr'adevăr, călătorul care se ridică dela Câmpulung spre munte, la Nămăești, dă numai decât în valea Argișelului, exact unde se face legătura între munte și mușcele. Acestea i se des-

chid deodată înainte ca o largă întindere luminată din plin de soare, cu abia câteva pâlcuri de tufe pe alocuri, pe la « dosuri », ceea ce arată că pe aici a stăpânit cândva codri însemnați, iar astăzi e o adevărată regiune însorită, unde, în loc de pădure, se întinde în timpul verii o împărăție

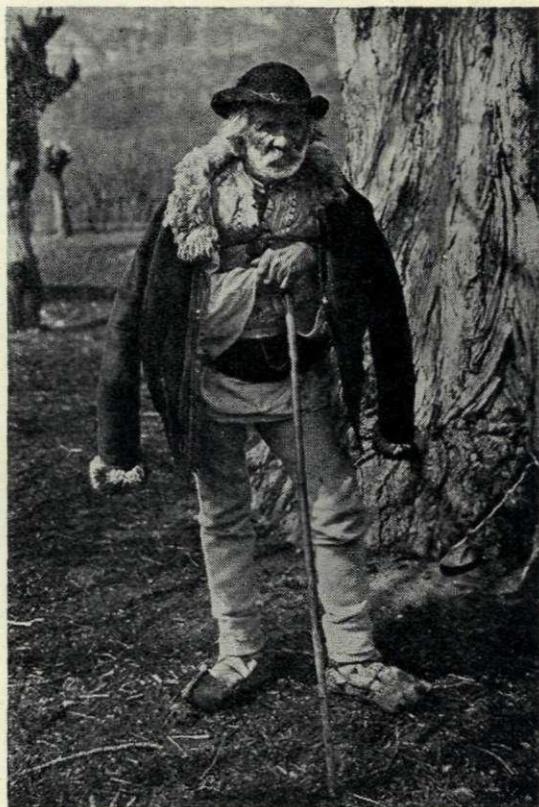

Tărăncă învelită în maramă

de iarbă deasă și de flori, care dau un balsam deosebit locurilor. Pe aici se face fânul cum e « icra », după o expresie bine cunoscută în popor. E « mușcelul » dela care județul și-a împrumutat numirea: deci forme de relief, hotărîtoare pentru înfățișarea de astăzi a vieții țărănești locale. Satele care sunt cuprinse în această zonă sau numai ating cu hotarul lor cuprinsul, se resimt de vecinătate, atât în viața economică, precum și în port. Unul dintre aceste sate este și comuna Boteni, așezată nu departe de Câmpulung (15 km) pe valea râului Arșișel.

Scoborînd pe Arșișel în jos, în șerpuirea văii, satul rămâne acoperit la întâia vedere, datorită « coastelor râului » care se preling în zig-zag. Apropiindu-te, îl găsești băgat într'o afundătură, la adăpost; altminteri vântul, toamna, iarna și primăvara, cutreeră în voie lăsându-se cu repeziciune din Carpații Făgărașului pe aceste văi, adevărate culoare deschise întinsului.

Aci, întâii locuitori au luat în stăpânire pământul cel mai bun, adică lunca gârlei și partea estică a Arșișelului; loc prețuit de oameni, cari zic până astăzi că e ca « masa »; de unde pentru centrul satului, numirea de « masa satului » — în realitate o frumoasă terasă a Arșișelului, pe care s'au și așezat întâii locuitori. Numirea de astăzi a așezării ne duce cel puțin la coborîtorii unui anume « Botea », derivat și acesta din Bota. Din cercetările întreprinse de noi în sat, reiese că o așezare în acest loc are o mare vechime. Sunt numiri topice care ne duc spre o astfel de părere. Coborîtorii din Botea trebuie să fi luat în stăpânire vatra satului, după toate probabilitățile, încă din timpurile conviețuirii româno-slave; părere care ne-o întemeem tot pe numirile vechi topice. Caracterul acesta de proprietate veche și « dreaptă de moștenire » a întâilor locuitori l-au avut Botenii până târziu de tot, până astăzi: Botenii fac parte din puternicele sate de moșneni, cum o

Tăran trecut de 60 de ani

arată un mare număr de documente descoperite în ultimul timp de cel ce scrie aceste rânduri, și a căror serie se sfârșește în pragul secolului al XIX-lea, tot cu aceeași mențiune de circumstanță, că ei sunt megiași, răzași, lucru extrem de important pentru noi, fiindcă structura socială

a satului nu are un caracter atât de omogen cum ne-am aștepta. O cercetare mai amănunțită arată, din contră, contraste adânci; alături de acești moșteni cari formează piatra de temelie a satului, numiți și «pământeni», avem «rumâni», o categorie de locuitori robiți boierilor. Aceștia râvneau libertatea cu nesaț. Un document aduce o exemplificare cum nu se poate mai convingătoare. Oamenii se jeluesc odată lui Vodă C. Mavrocordat, că i-a făcut boieru' rumâni în «silă», ei având cărți vechi de slobozie și că pe nedrept sunt rumâni. La judecata scaunului domnesc, însă, cărțile lor se dovedesc... false. Deci sunt redați din nou boierului, cum îi avusese și până acuma, fiindcă el are cărți «noauă» cu peceți și multe măturii.

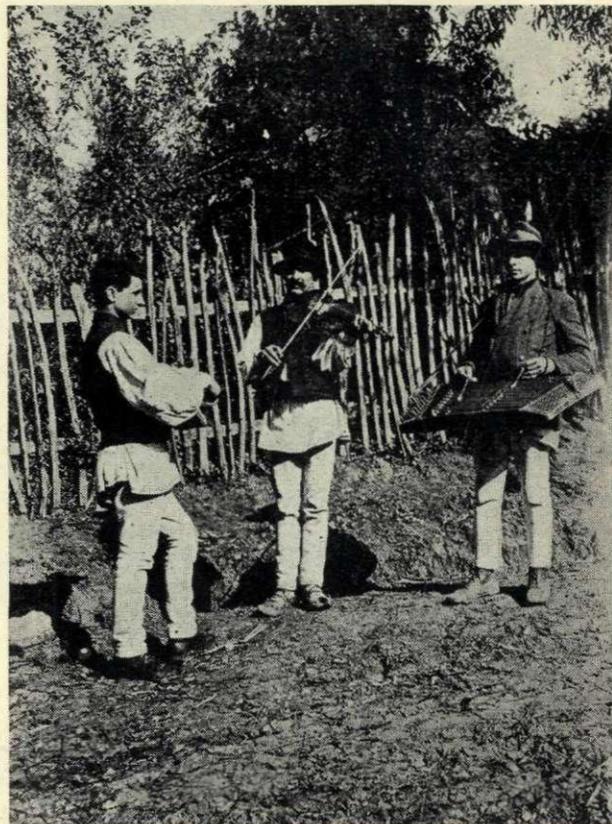
Această stare se prelungeste până în preziua timpurilor noastre. Astăzi încă aceștia se resimt de o sărăcie oarecare, gospodăriile lor fiind mai șubrede și legătura cu izvorul de sănătate, cu pământul, mai slabă. Dar lucrurile nu se opresc

La cununie

aici: satul nostru este adeseori, din punctul de vedere al alcătuirii sale, o formație istorică deosebită. Mediul de viață românesc a fost în cursul timpurilor destul de sbuciumat; de unde, mișcări de populație, fie că ele veneau de peste Carpații fraților vecini, fie că erau roiri chiar în sânul

alor noștri. Cazul cu Botenii este tipic: cam prin a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, satul se mărește cu o treime din populație, venită din Ardeal. Sunt «Ungurenii», din care cauză Botenii se prezintă acum scindat: Botenii-pământeni și Botenii-ungureni. Amestecul unora cu alții a

Lăutari din «Linie» (vioară, cobză și țambal)

întârziat cu tot timpul trecut. Nu se căsătoresc între ei. Nici chiar copiii nu colindau de o parte și de alta a satului căci Ungurenii s'au așezat «peste gârlă» în față cu Pământenii: Ungurenii nu treceau «gârla», se luau la bătae. Conflictul copiilor era, în altă ordine de fapte, o distanță socială. Cei din urmă erau clăcași pe moșie boierească. Un document privitor la ei ne dă dreptul să-i arătăm cu organizație proprie: pentru întâia jumătate a secolului al XIX-lea au, documentar, aleșii lor cari orânduiesc în trebile ce-i privesc direct. Această stare de lucruri trebuie să fi fost într'o formă și mai neaoș ardelenescă pentru a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, când n'avem nicio informație despre venirea lor în sat.

Pământenii, la rândul lor, înțelegeau să-și păstreze cu sfințenie drepturile rămase dela strămoși. Ei stau înrădăcinați de-a-binelea în pământul propriu și, mulțumită acestui fapt, comuna Boteni

este o stâncă îndărătnică în mijlocul unor valuri frământate de rumânie și clăcășie din timpul trecut. Dacă a fost și pământ ospitalier pentru alți robi,

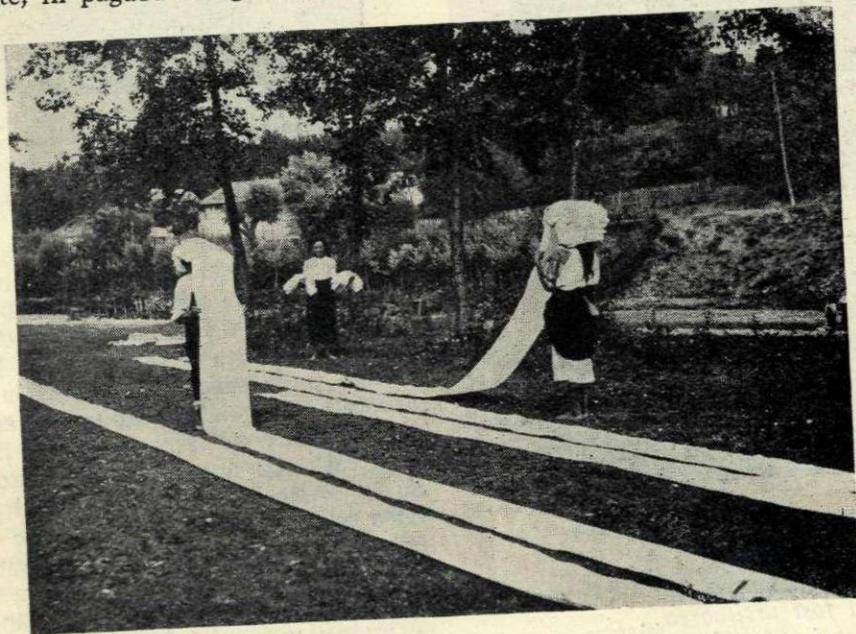
ochilor ca o stare, către care trebuiau să năzuiască. În felul acesta putem răspunde că unitatea satului era mai dinainte condiționată de structura socială

« In Mal, la Alese », tămâierea mormintelor în ajunul Paștilor

cum spune harta etnico-socială schițată după împrejurările amintite, în paguba omogenității, ele-

arătată. Imprejurările istorice următoare ne-au dus treptat spre acest lucru: satul s'a unificat cu timpul.

Inalbirea pânzei pe prundul gârlei

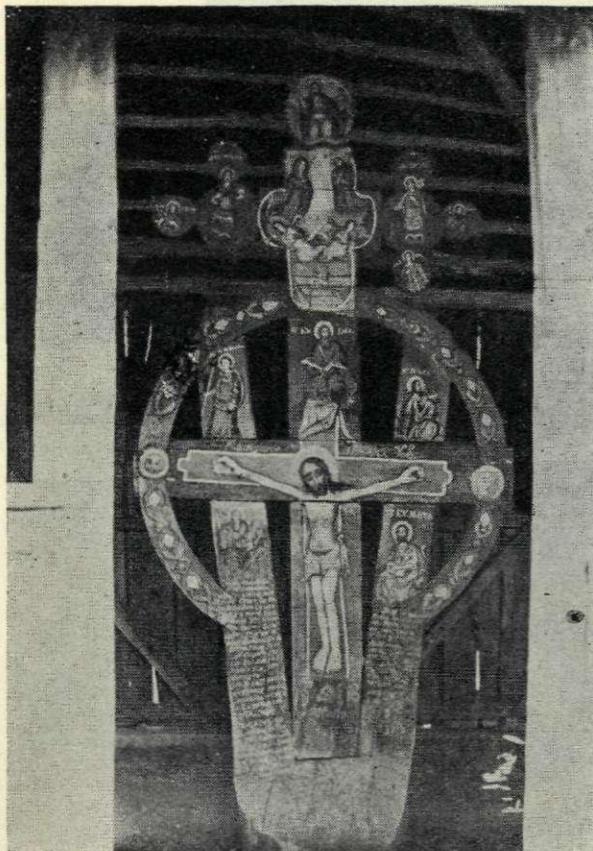
mentul de atracție și stimulentele spre libertate n'au lipsit. Ele au rămas totdeauna Pământeni, pe cari elementele sociale venite îi aveau înaintea

Un element care poate fi mai anevoie primit în comunitate, sunt Țigani de vatră. Ei vor al-
cătui și în viitor un element aparte. În Botenii

Țigani formează două cartiere deosebite: Linia și Valea Bâzului. Foști robi ai boierilor, ei au fost cu timpul împroprietăriți pe moșiile acestora. Astăzi fiecare își are gospodăria lui. Și dacă predispozițiile rasei îi mai sortesc unei trepte sociale inferioare, încolo au și ei porumb pus, grădini cu pruni și sunt unii chiar cu stare. Ei dau lăutarii vestiți ai ținutului, colportorii epicii noastre populare ca și liricii:

*Săracu cucu dă luncă,
cum mai cîntă el dă ducă..*

*Mândro, când om muri noi,
să ne'ngroape p-amândoi
la mânăstire 'n zăvoi,
să cânte cucu pă noi;*

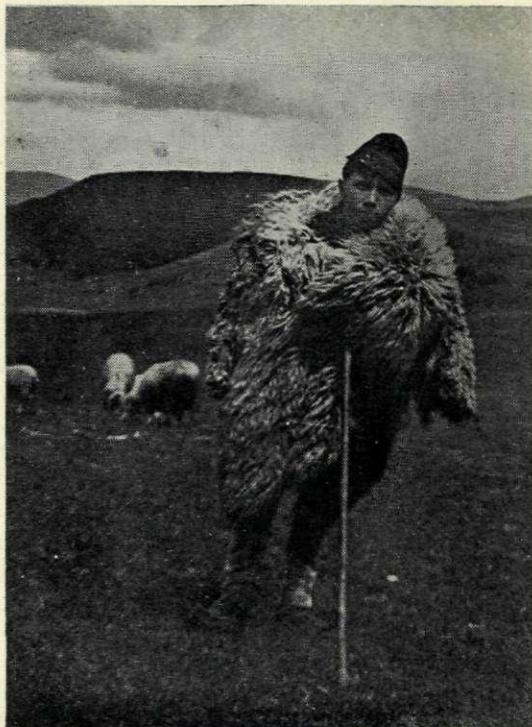
Troiță de lemn adăpostită sub acoperiș

*cucu și privighetoarea,
c'asa ne-a fost ursitoarea..
ursitoarea mi-a fost bună,
dar mi-a fost mintea nebună.*

*Cântă-mi, cuce, numai mie,
că la vară, cine știe?*

*or că mor or că trăesc,
or că 'm pământ putrezesc..*

(Cântată de Ștefan lăutaru, din Boteni, în sărbătorile Paștelui 1926 la Văleni, hanul lui Vrabiescu)

Cioban rezemat în bătă, păzind oile pe mușcel

Una din isprăvile mai însemnate care se pot arăta la locul acesta în legătură cu satul Boteni, este de bună seamă lărgirea hotarului și luminarea lui. Cu siguranță că întâii locuitori au avut un spațiu mult mai restrâns. Chiar bătrânii amintesc de lucrul acesta. Din spusa celor duși pe alt țărâm reiese că pădurea se revărsa până în sat. Ne aflăm în fața unui proces lent, deschis de om naturii și care se termină cu izbânda acestuia, căci locul din păduros se face potrivit pentru păstorit, « mușcel », cu anexa culturilor de porumb, care nu va ajunge la prea mare rezultat, căci vecinătatea cu muntele stă piedică. De aceea îl vedem uneori pe om cum se miră că muntele este « ou », că a nins, adică, prea curând. Vara se văd la munte de asemenea petece târzii de zăpadă. Mai bine se învinge prin altă formă de întrebuințare a solului, prin pomicultură, care a luat în ultima vreme o dezvoltare din ce în ce mai mare. Întruințarea în felul acesta a solului dă loc la anumite faze de cucerire a lui care corespund după anumite perioade de timp anumitor faze de

cultură și civilizație. Cu timpul o fază apune prin dislocarea ei de către alta. Astfel, la Boteni, se urmăresc trei momente, aproape succesive: unul când omul trăiește sub stăpânirea exclusivă a lemnului, când predomină pădurea, sau regimul păduros; coincide cu timpurile străvechi. A doua,

Cruce veche de piatră la margine de drum

când omul împins tot mai mult de nevoie într'un mediu neprielnic, și-a lărgit sfera de activitate știrbind cu încetul prin seculare pădurea din nemijlocita lui apropiere. Fiecare sat a creat hotarul, unde și-a desfășurat întreaga muncă.

Regimul fânețelor n'a întârziat să ia în stăpânire acum locul curățat. De altminteri, «mușcel» astăzi în popor nu mai însemnează de mult munticel, de unde-l derivăm; înțelesul dela început pierzându-se este înlocuit acum cu acela de loc lăsat în hotarul satului, fânețelor. Dacă cineva, de pildă, ar căuta să dea o explicație înfățișerii actuale a oamenilor din aceste părți, n'ar putea fără o asemenea distincție de folosire a locului prin repetatele progrese făcute de sate față de hotarul lor. În sudul acestor mușcele, în unele părți și astăzi pică pădurea pe sat. La noi ea e trecută de mult ca o «fază» străveche de ocupare a solului. Satele de aici au și rămas pentru acest motiv, adânc și

nezdruncinat legate de mușcel: locuitorii sunt înrâuriți în portul lor prin creșterea desvoltată a vitelor, mai ales a oilor. Satul Piatra cuprins între mușcele are la 8000 de oi și nu numără mai mult de 534 locuitori. Botenii, sat de margine în mușcele, numără și el la 4000 de oi, deși are la 2500 locuitori. Intre diferitele întrebunțări date solului există și astăzi o luptă nehotărâtă, urmare a celei din trecut. Astfel, fânețele ocupă 36% din suprafața totală a hotarului, porumbul 21%, pomicultura 17%, pentru ca pădurea să rămână la 6%. Aceste fapte de legătură strânsă între economia satului și impresia ce o lasă el, luat ca o comunitate, duc la încheerea de mai sus: oamenii din sat au acționat ca unul singur. Și-au lărgit hotarul și și-au luminat câmpul lor de acțiune ajungând la o formă de viață cu o fizionomie exterioară și psihologică anumită, hotărâtă în liniile ei principale de această condiționare multiplă. Astăzi în sat pomicultura s'a întins, țuica este un articol de industrie cu venit. Măine va forma exclusivă preocupare și, în loc de economia închisă a familiei, vom avea o fază de producție rezemată pe capital, care va schimba fața actuală a satului. La aceasta va mai lua parte și mina de cărbuni a locului, așa încât, cu timpul, Botenii se vor transforma și mai mult.

Dacă putem descoperi pe ici pe colea stadii de desvoltare dela o treaptă la alta, când e vorba de progresul realizat față de hotar și diferitele ocupații date solului, nu tot astfel putem arăta și schimbările de mentalitate. De sigur, sufletește omul s'a conformat în cursul timpului diferitelor împrejurări de viață: pentru timpul mai vechiu trebuie că el se mărginește să știe ce i-a spus bunicul și a moștenit tradițional experiența înaintașilor. Chiar astăzi insul îndeplinește anumite practici vechi cărora li se supune cu sfințenie întreaga grupare sătească. Se crede, de pildă, că seceta e în legătură strânsă cu păcatele oamenilor, și când începe a se crăpa pământul sub picioare de uscăciune, se provoacă ploaia prin «păpărudă», printr'un tânăr îmbrăcat în crengi verzi și frunze de salcie, care împreună cu alți copii se duc pe la case și spun următoarele, crezând că Dumnezeu «milostivul» se va îndura să mai dea o «milă» de ploaie:

*« Păpărudă-rudă,
cu găleata udă;
cu găleata-leata,
peste toată ceata;
cu ciubăru-băru,
peste tot ogoru.*

*Dă-ne Doamne cheili,
să dăscuiem ploili...», etc.*

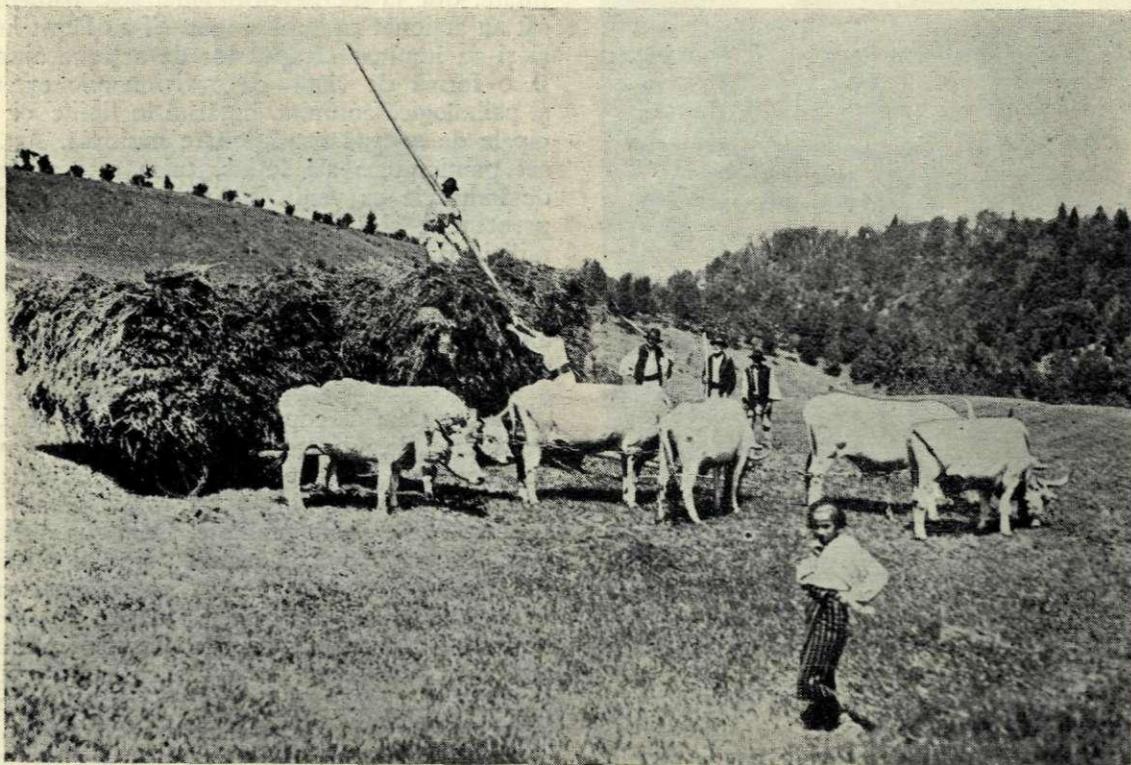
Spectacolul nu este dintre cele mai lipsite de

interes. Păpăruda este udată cu o doniță cu apă, apoi i se dă un ban doi și se duce mai departe. Astfel se întâmpină îndreptarea fenomenelor naturii în sat, după un obicei vechi care se menține și care nu e, nici pe departe, numai local.

La fel, spre a ne referi numai la unele, la Sf. Ion: «ciurlezii», așteaptă lumea pe la răspântii și ridică oamenii de trei ori în sus: «hăp una! hăp două! hăp trei!». Se provoacă după procedee străvechi sănătatea și viața lungă. Suntem obligați la îndeplinirea anumitor obiceiuri. Exemplele se pot înmulți. N'avem interes decât s'arătăm, în

dovedesc slăbite: lupta pentru existență se dă pe apucate și stăpânesc nemilos unul, doi ridicați la o situație excepțională. Aceștia calcă în picioare de atâtea ori, sau așa pare celorlalți, dreptul și adevărul. Poporul sufletește se caracterizează printr'o retragere și închistare de unde nu-l mai poți urni. El nu se mai simte o putere. Teamă de cel influent caracterizează micimea de suflet și lipsa de curaj civic. Se cunosc în sat acte de acestea, care la un loc formează un fel de certificat de neomenie, al noilor timpuri.

Căutăm să nădăjduim însă; în fața naturii omul

Incărcatul fânului în mușcel

treacă, că obiceiurile în sat s'au păstrat și că îndeplinirea lor este poruncitoare pentru toți sătenii. Mentalitatea satului este punctată aici, coala, de modernism, datorită contactului cu orașul. Comunicăția rapidă de astăzi (prin autobuz) dela loc la loc, dela om la om, știința de carte, războiul sunt tot atâtea motive de prefacere spre o altă mentalitate. In locul vechilor datini care slăbesc din ce în ce, săteanul nu mai are în ce-și sprijini credința. Schimbările de tot felul, coborîrea și ridicarea idolilor politici de toate categoriile, a atras în sat o stare de spirit caracteristică, ce aduce pe primul plan nesiguranța în puterea de altădată a omului. Actualul mijloc de echilibru social fiind sdruncinat, atât datina cât și legiuirea se

își descopere întregul său avut sufletesc. Dorul după dreptate îl are săteanul, dar rar are prilejul să și-l arate în faptă. Urmează acelaș lucru pentru popor:

*«dacă n'ai, la cine, n'ai!
... adevăru să nu-l dai —
măcar frate ca să-ți fie;
măcar frate, măcar sor,
nu le da inima lor:
că din gură te vorbește,
inima te dușmănește...»*

Sufletește satul trece printr'o criză. El se izolează, cade într'un fel de neîncredere tot mai

adâncă. Iată o exemplificare care nu se poate tăgădui, când « inima » omului,

*arde 'nchis ca candela,
și n'o știe nimenea ».*

Am subliniat câteva momente sufletești. Cultul morților în satul Boteni e de asemenea bine păstrat. Grija sufletului a rămas și prin diate, unde se lasă prin blestem cuvântul de pe urmă: .. « acestea le las cu sufletu meu a le îndeplini toate

după cum s'a zis mai sus. Și să facă și pentru sufletul meu doozeci de sărindare și pomeni pe cât va trăi și să îndeplinească toate ce le lasă taică-său în dieata pentru sufletu lui ». Rânduile morților se păzesc cu sfințenie și generațiile vin astfel unele după altele, păstrând, cu toată fierberea noutăților, într'un fel de cadru în care intră această fierbere, aceleași forme de viață ca și înaintașii.

ION CHELCEA

